

Tiina Pollari

RAHA ja rakkaus

Taloudellinen väkivalta parisuhteessa

Minerva

Raha ja rakkaus

Tiina Pollari

RAHA ja rakkaus

Taloudellinen väkivalta parisuhteessa

minerva
MINERVA KUSTANNUS
HELSINKI

© Tiina Pollari ja Minerva Kustannus, 2022
Minerva Kustannus on osa Werner Söderström -konsernia

Ulkoasu: Taittopalvelu Yliveto Oy

ISBN 978-952-375-506-2
Painettu EU:ssa

SISÄLLYS

Alkusanat	7
1. Taloudellinen hyväksikäyttö	15
<i>Sinin tarina</i>	20
2. Rahankäyttöön pakottaminen ja päättäntävallan riistäminen	31
<i>Annelin tarina</i>	38
3. Rahalla uhkailu ja kiristäminen	53
<i>Emilian tarina</i>	57
4. Rahan varastaminen ja puolison elämän rajoittaminen	73
<i>Elviiran tarina</i>	77
5. Taloudellinen salailu	91
<i>Annan tarina</i>	94
6. Rahalla vahingoittaminen	107
<i>Katariinan tarina</i>	112

7. Taloudellinen hallinta ja eriarvoisuus.....	133
<i>Roosan tarina</i>	138
8. Rahalla alistaminen ja oman taloudellisen hyödyn tavoittelu.....	153
<i>Kaisan tarina</i>	157
9. Taloudellinen tuhoaminen	171
<i>Sannan tarina</i>	175
10. Taloudellisen väkivallan ehkäiseminen ja auttamiskeinoja.....	195
Kiitokset.....	209
Viitteet	211
Kirjallisuus	213

ALKUSANAT

Kamalinta on aina ollut se, ettei näitä tarinoita usko kukaan, eräs naisista huokasi kertoessaan minulle elämäntarinaansa. Hän oli elänyt vuosia väkivaltaisessa parisuhteessa, jossa koki rahaan liittyvää hyväksikäyttöä, vallankäyttöä, salailua, uhkailua ja pakottamista.

Hän kertoi avoimesti siitä, millaista oli elää puolisona miehen kanssa, joka kävi töissä mutta jonka palkka ei vaikuttanut millään tavalla vaimon ja lasten elämään. Sen sijaan mies vaati vaimoan maksamaan asumiseen ja elämiseen liittyvät kulut. Mikäli vaimo kyseenalaisti parisunnan rahankäytön epäreilua, mies raivostui ja uhkasi tappaa joko vaimonsa tai itsensä.

Tämän naisen tarina herätti pohtimaan, miksi niin monet joutuvat elämään parisuhteissa, joissa puolisoon kohdistuu rahaan liittyvää väkivaltaa. Mistä tällainen rahaan liittyvä vahingoittava ja epätasa-arvoinen kulttuuri on peräisin?

MTV Uutiset uutisoi tammikuussa 2021: ”Lähi-suhdeväkivaltaan haettiin ennätysmäärä apua – tilanne

riistäytyi käsistä valmiuslain päätyttyä.” Uutisten mukaan lähisuhdeväkivallan uhreja auttavaan Nollalinja-puhelimeen soitettiin vuonna 2020 enemmän puheluita kuin aiempina vuosina. Puheluiden määrän kasvu ajoittui kesän kynnykselle, jolloin valmiuslaki poistettiin käytöstä. Uutisten haastatteleman THL:n erikoistutkija Johanna Hietamäen mukaan avuntarve saattoi patoutua valmiuslain aikana, jolloin apua ei syystä tai toisesta haettu. Puheluissa ilmeni henkisen ja fyysisen väkivallan lisäksi myös taloudellinen väkivalta. On arvioitu, että Nollalinjaan soitetuista puheluidista noin joka kymmenes liittyy taloudelliseen väkivaltaan.¹

On hämmästyttävää, että taloudellisesta väkivallasta puhutaan niin vähän, vaikka se on kasvava väkivallan muoto. Suomessa toimii 29 turvakotia, joiden asiakkailta kerätään vuosittain tilastoja muun muassa heidän kokemastaan väkivallasta. Tilastot osoittavat, että enemmistö taloudellisen väkivallan uhreista on naisia. Vuonna 2019 taloudellista väkivaltaa koki 946 naista ja 65 miestä. Vuonna 2020 luku oli 913 naista ja 72 miestä.²

Taloudellista väkivaltaa kohdistuu naisiin kaikkialla maailmassa. Britanniassa tutkimusten mukaan joka kuudes nainen on kokenut taloudellista väkivaltaa nykyisen tai entisen kumppanin toimesta.³

Halusin tähän kirjaan myös miesten kokemuksia taloudellisesta väkivallasta, mutta niitä ei ollut helposti saatavilla. Miessakit ry:n Väkivaltaa Kokeneet Miehet

-palvelun vastaava väkivaltatyöntekijä Tommi Sarlin tapaa päivittäin parisuhteessaan väkivaltaa kokeneita miehiä. Sarlinin mukaan keskusteluissa taloudellinen väkivalta saattaa aluksi jäädä näkyvämpien väkivallan muotojen, kuten fyysisen väkivallan, varjoon. Usein prosessin edetessä taloudellinen väkivalta paljastuu yhtenä väkivallan keinona.⁴

Lähisuhdeväkivalta on sukupuolittunutta väkivaltaa, johon kuuluu vallan epätasapaino miehen ja naisen välillä ja jossa väkivallan kohteena on nainen.^{5 6} Myös taloudellinen väkivalta nähdään osana sukupuolittunutta väkivaltaa. Miehen taloudellinen asema yhteiskunnassa on huomattavasti vahvempi kuin naisen. Samasta työstä maksetaan miehille parempaa palkkaa ja miesten aseman nähdään olevan edelleen työmarkkinoilla vahvempi niin Suomessa kuin ulkomailla.⁷ Taloudellisen väkivallan motiiveina naista kohtaan on tutkimuksissa näyttäytynyt miehen oman taloudellisen hyödyn tavoittelu ja miehen tavoite kontrolloida ja vahingoittaa kumppania taloudellisesti.⁸ Taustalla vaikuttaa muun muassa historia sukupuolten eriarvoisuudesta.⁹ Mies on suomalaisessa agraarikulttuurissa ollut perheen pää, joka on myös istunut rahakirstun päällä ja kantanut taloudellista vastuuta perheestään.

Anniina Kaittä on väitöstutkimuksessaan tutkinut rahakonflikteja ja taloudellista väkivaltaa parisuhteissa. Hän jakaa rahakonfliktit neljään kategoriaan: arkisiin eri-

mielisyyksiin, rahariitoihin, eskaloituneisiin konflikteihin ja taloudelliseen väkivaltaan. Parisuhteessa arkiset erimielisyydet ovat usein yksittäisiä tilanteita, jotka puolisoit kykenevät keskenään ratkaisemaan helposti. Rahariidoissa aihe toistuu konfliktista toiseen. Kun riidat eskaloituvat konflikteihin, vuorovaikutus näyttää vihamielisenä ja toinen puolisoista saattaa kokea rahaan liittyvän vallan epätasapainoa ja loukatuksi tulemista. Vahingollisin rahakonfliktien muoto on taloudellinen väkivalta, jossa puoliso haluaa tahallisesti vahingoittaa kumppaniaan rahan avulla.¹⁰

Olen kohdannut taloudellista väkivaltaa asiakastyössä sekä sosiaalityöntekijänä että psykoterapeuttina. Se on ilmennyt muun muassa rahaan liittyvänä salailuna, toisen puolison osalta yhteisten laskujen maksamatta jättämisenä, rahan avulla kontrollointina ja toimintamahdollisuuksien rajaamisena. Taloudellisen väkivallan teema on tullut vastaan myös eri keskusteluissa ja uutisoinneissa. Taloudellisesta väkivallasta löytyy sekä kansainvälistä että kotimaista tutkimustietoa ja teoriaa, mutta uhrien kokemuksia tai tietoa taloudellisen väkivallan muodoista ei juurikaan ole ollut esillä.

Kiinnostuin taloudellisen väkivallan kokemuksista ja avasin teemaan liittyvän keskustelun rahaa käsittelevässä Facebook-ryhmässä. Kysyin ryhmän jäseniltä, mitä mieltä he olivat taloudellisesta väkivallasta parisuhteessa. Aihe herätti aktiivista keskustelua. Oli kokemuksia

taloudellisesta pettämisestä, jossa puolison tiliä tai pankkikorttia käytettiin salaa. Puolisolla oli salatili ulkomailla tai hän teki isoja ostoksia keskustelematta niistä kumppaninsa kanssa. Puoliso ilmoitti, ettei hänellä ole rahaa perheen yhteisiin menoihin, vaikka sitä oikeasti oli. Joissakin parisuhteissa toisella puolisoilla oli parempi elintaso kuin kumppanillaan. Hyvin tienaa puoliso eli taloudellisesti tuhlailevaa ja huoletonta elämää. Samassa taloudessa elävä toinen puoliso, jolla oli vähemmän tuloja, eli niukempaa ja taloudellisesti rajatumpaa elämää.

Lukiessani keskusteluita havaitsin, että monet elävät parisuhteissa, joissa rahaa käytetään vallan välineenä ja rahan kautta tarkoituksellisesti vahingoitetaan puolisoa. Taloudellinen väkivalta on usein näkymätöntä ja puhumatonta. On myös todennäköistä, ettei väkivallan kohteeksi joutunut puoliso aina edes tiedä olevansa taloudellisen väkivallan uhri.

Mitä enemmän tarinoita luin, sitä vakuuttuneemmaksi tulin siitä, että nämä tarinat ansaitsevat tulla kuulluiksi. Taloudellinen väkivalta on tehtävä näkyväksi. Niinpä tein ryhmään haastattelupyynnön, jossa pyysin kokijoita kertomaan oman tarinansa. Haastattelupyyntöäni jaettiin myös ryhmän ulkopuolelle.

Sain useita omakohtaisia tarinoita taloudellisen väkivallan kokemuksista. Niitä lukiessa mieleeni nousi uusia kysymyksiä. Millaista on elää parisuhteessa, jossa puoliso käyttää kumppaniin taloudellista väkivaltaa? Miten

taloudelliseen vallankäyttöön olisi mahdollista puuttua? Muun muassa näiden kysymysten ja pohdintojen innoittamana olen kirjoittanut tämän kirjan.

Tämä kirja sisältää yhdeksän omakohtaista tarinaa siitä, miten taloudellinen väkivalta on ilmennyt parisuhteessa. Tarinat on koottu kokijoiden kirjoitusten ja haastatteluiden perusteella. Tarinoissa naisten taloudellisen väkivallan kokemukset ajoittuvat muutaman vuosikymmenen takaa aina viime vuosiin asti.

Kokemus taloudellisesta väkivallasta on uhrille herkkä ja usein vaikeita tunteita, kuten häpeää ja syyllisyyttä, aiheuttava traumaattinen tapahtuma. Aiheen arkaluontoisuuden takia naiset eivät esiinny kirjassa omilla nimillään. Naisten tunnistetiedot on muutettu ja kertomukset on kirjoitettu tarinalliseen muotoon.

Naiset ovat saaneet lukea omat tarinansa ennen kirjan julkaisua. Jokainen niistä on hyvin erityinen, henkilökohtainen ja koskettava. Olen kiitollinen jokaiselle naiselle, joka on lupautunut mukaan tähän kirjaan.

Useissa tämän kirjan tarinoiden perheissä on ollut myös lapsia. Vanhempien parisuhde muodostaa lapsen kodin, joten lähisuhdeväkivallan ja taloudellisen väkivallan seuraukset koskettavat myös heitä. Lasten omakohtaiset äänet eivät tule tarinoissa esiin, vaan ne ovat toisen käden tietona kuultuja. Kirjan tarinoita varten en ole haastatellut lapsia, joten taloudellisen väkivallan

seuraukset ja lasten autenttiset kokemukset eivät tule esille kirjassa.

Taloudellisen väkivallan lisäksi monissa parisuhteissa on myös muita lähisuhdeväkivallan muotoja. Osassa tarinoista olen jättänyt pois muunlaiseen väkivaltaan liittyvät yksityiskohdat niiden järkyttävyyden ja raakuuden takia. Taloudellisen väkivallan tarinat olen kirjoittanut sellaisina kuin ne ovat. Tekstissä taloudellisen väkivallan uhri on kokija ja väkivaltainen puoliso on tekijä.

Kirjan viimeinen luku käsittelee taloudellisen väkivallan kokijoiden auttamisen keinoja.

Jos pohdit, mitä on taloudellinen väkivalta parisuhteessa tai oletko joutunut parisuhteessa taloudellisen väkivallan uhriksi, tämä kirja on sinua varten. Sinulla saattaa olla asiasta aavistus tai outo tunne, mutta et ole siitä täysin varma. Toivon, että kirja antaa sinulle tähän vastauksia. Kirja voi myös toimia vertaistukena taloudellista väkivaltaa kokeneille.

Kirjan tarkoituksena on hahmottaa ja nimetä mahdollisimman konkreettisesti taloudellisen väkivallan tekoja. Rahaan liittyvät väkivallan teot ovat moninaisia, joten tämä kirja tuskin kattaa kaikkia parisuhteessa esiintyviä taloudellisen väkivallan keinoja ja tapoja. Valitettavasti taloudellisen väkivallan muotoja on varmasti vielä paljon lisää.

Mikäli työskentelet auttamistyössä sosiaali- ja terveysalalla, tämä kirja voi antaa ymmärrystä ja tietoa taloudellisen

väkivallan eri muodoista. Kirjasta voi saada apua asiakastilanteisiin, joissa taloudellinen väkivalta otetaan puheeksi. Tämä on erityisen tärkeää ilmiön tunnistamisen ja auttamistyön kannalta.

Kirjalla on myös tärkeä viesti. Taloudellinen väkivalta ei ole hyväksyttävää, eikä se ole koskaan teon kohteeksi joutuneen syy. Vastuu on aina tekijällä. Väkivallan kierre loppuu, kun haetaan ja saadaan apua kierteen katkaisemiseen. Toivon, että kirjasta on apua myös väkivallantekijälle oman toiminnan tunnistamisessa, muuttamisessa ja avun piiriin hakeutumisessa.

Kirkkonummella 4.6.2022

Tiina Pollari

1.

Taloudellinen hyväksikäyttö

Väkivaltatutkimuksissa taloudellinen väkivalta ja rahaan liittyvä vallankäyttö luokitellaan yhdeksi henkisen väkivallan muodoksi. Väkivaltaisessa parisuhteessa tekijänä on kaikkein läheisin ihminen eli puoliso. Tämä tekee väkivallasta entistä haavoittavampaa. Koska taloudelliselle väkivallalle ei ole Suomen rikoslaissa säädetty seuraamuksia, se on näkymätön mutta haitallinen lähisuhteessa ilmenevä väkivallan muoto. Sillä on myös kauaskantoisia seurauksia niin henkisesti kuin taloudellisestikin.

Taloudellinen väkivalta ja siihen lukeutuva taloudellinen hyväksikäyttö syntyy parisuhteessa pikkuhiljaa ja salakavalasti. On kiinnostavaa havaita, miten haitallinen rahaan liittyvä valtasuhde kehittyy puolisoitten välillä. Onko siitä näkyvissä merkkejä jo pariskunnan ensitreffeillä, jossa ravintolaillallisella kumppani kehuskelee, että hän on hyväpalkkaisessa työssä? Kertooko kumppani innokkaasti, että on juuri aloittanut uuden kalliin harrastuksen?

Ravintolaillallisen päätteeksi treffikumppani toteaa, ettei hänellä ole juuri sillä kertaa rahaa ja pyytää toista maksamaan illallisen hänen puolestaan.

Edellä mainittu esimerkkitapaus on tuskin tavanomainen, useimmiten taloudellinen hyväksikäyttö ilmenee parisuhteessa vasta ajan kuluessa. Jo parisuhteen tutustumis- ja seurusteluvaiheessa olisi hyvä puhua omakohtaisesta suhtautumisesta rahaan. Se, miten kumppani suhtautuu rahaan, ei välttämättä näy heti seurustelusuhteen alussa. Ennen parisuhdetta puolisoit ovat tottuneet elämään omien tulojensa ja menoimensa mukaisesti ja ovat yksin vastuussa omasta rahankäytöstään. On mahdollisuus ja vapaus päättää siitä, tuhlaako rahansa vai pistääkö ne säästöön.

Yleisesti ajatellaan, että kumppanilla, jolla on enemmän rahaa, on enemmän valtaa. Parisuhteessa varakkaampi puoliso voi käyttää rahaan liittyvää valtaa tekemällä päätöksiä perheen yhteisistä menoista. Raha voi myös mahdollistaa sen, että varakkaampi puoliso elää korkeammalla elintasolla kuin puolisonsa.

Tämä dynamiikka rahan ja vallan määrittymisestä ei selity kaikissa taloudellisen hyväksikäytön tapauksissa. Useat taloudellista väkivaltaa kokeneiden tarinat osoittavat, että taloudellisesti puolisoaan hyväksikäyttävä voi olla puolisoaan pienituloisempi.

Missä tilanteissa voidaan sitten puhua taloudellisesta hyväksikäytöstä? Yhdysvaltalainen väkivaltatyöntekijä

Scott Miller kertoi miehestä, joka oli puolisoaan pienituloisempi ja käytti vaimoaan taloudellisesti hyväkseen. Mies selitti omaa ajattelutapaansa rahaan liittyvästä valasta ja taloudellisesta hyväksikäytöstä. Mies väitti rahan olevan valtaa, koska silloin hän kykeni kontrolloimaan kotiaan ja vaimoaan. Miller huomautti, että mies oli työtön eikä ansainnut rahaa toisin kuin hänen työssäkäyvä vaimonsa. Mies vastasi, että hänellä oli silti valta ja kontrolli: hänellä oli pankkikortti tilille, jonne hänen vaimonsa palkka maksettiin. Hänen vaimollaan ei ollut pääsyä kyseiselle tilille, joten hänellä ei ollut valtaakaan.¹¹

Parisuhteessa taloudellinen hyväksikäyttö saattaa ilmetä tilanteissa, joissa puoliso kieltäytyy syystä tai toisesta kantamasta vastuuta perheestään. Kumppani käyttää omat tulonsa omiin menoihinsa ja jättää puolison maksamaan yhteisiä menoja, esimerkiksi ruoka- ja vuokra-menot. Naisten Linjan nettisivuilla kyseistä tilannetta parisuhteissa kuvaillaan seuraavasti:

”Naisten Linjan taloudellista väkivaltaa koskevissa yhteydenotoissa korostuu usein kaksoisstandardi: parisuhteessa toisen puolison rahat ovat perheen yhteisiä, mutta toisen osapuolen rahat vain hänen omiaan. Sitä kautta voidaan päätyä tilanteeseen, jossa esimerkiksi perheen äiti ja lapsi sinnittelevät hyvin pienellä tulotasolla.”¹²

Parisuhteessa varakkaampi henkilö voi käyttää omat rahansa omiin menoihinsa. Hänellä voi olla kalliita harrastuksia, ja hän voi matkustella yksin tai kavereidensa kanssa. Perhe-elämän ohella hän elää omaa itsenäistä elämää. Taloudellinen hyväksikäyttäjät saattaa kieltäytyä osallistumasta perheen yhteisiin menoihin ja lapsille tarvittaviin taloudellisiin hankintoihin. Hän jättää niiden tekemisen kokonaan toisen puolison vastuulle. Selityksenä voi olla esimerkiksi, että lapsilisät tulevat kumppanin tilille. Hankintoihin tarvittavat kulut saattavat olla suurempia kuin lapsilisät, ja sen seurauksena toinen puoliso jää yksin maksujen kanssa.

Puoliso voi myös kieltäytyä kantamasta vastuuta yhteisestä taloudesta, mikäli hänellä ei ole rahaa. Hänen tuloinsa voivat olla pienet, eikä hänellä ole varaa osallistua kuluihin. Syynä voi myös olla, että hänen henkilökohtaiset menonsa, kuten lainanmaksut ja omat hankinnat, ovat niin suuria, että kaikki rahat kuluvat niiden kattamiseen. Hän voi olla myös tuhlaileva, jolloin kaikki omat rahat kuluvat muuhun kuin perheen yhteisiin menoihin.

Taloudellista hyväksikäyttöä on myös se, kun puoliso vaatii, että kaikki laskut, vuokrasopimus, luottokortit ja muut vastaavat asiat ovat toisen puolison nimissä. Näin hän voi tarvittaessa jättää maksamatta kyseisiä menoja, koska ne eivät ole hänen nimissään.

Yksi taloudellista hyväksikäyttöä kuvaava tilanne parisuhteessa voi olla, kun kumppani lakkaa osallistumasta

yhteiseen vastuun kantamiseen eikä pyri mitenkään muuttamaan tilannetta. Hän ei suostu keskustelemaan puolisonsa kanssa rahasta tai perheen vaikeasta tai epätasarvoisesta taloudellisesta tilanteesta. Hän ei ole halukas muuttamaan omaa taloudellista tilannettaan esimerkiksi hakemalla töitä ja osallistumalla siten yhteisiin menoihin. Hän saattaa myös ilmoittaa olevansa tyytyväinen nykyiseen elintasoon.

SININ TARINA

Sini ja Timo olivat alkaneet seurustella parikymppisinä opiskelijoina. Raha oli ollut koko ajan tiukassa. Kesäisin Sini oli tehnyt erilaisia kesätöitä ja hankkinut itselleen rahaa. Timo oli muusikko ja keikkaillut satunnaisesti bändinsä kanssa koko heidän seurustelunsa ajan. Hänen musiikkialan opintonsa olivat vielä kesken. Vaikka Sini oli yrittänyt elää opintojen aikana säästeliäästi, rahat tuntuivat aina hupenevan tilitä ennen seuraavaa opintotuen tai keikkatyön palkanmaksupäivää. Sini ajatteli, että tilanteen on muututtava, ja päätti hakea vakituista työtä.

– Timo! Ne soitti mulle. Timo! Sain sen työpaikan! Mä oon niin onnellinen! Aloitan kahden viikon päästä sairaanhoitajan sijaisuuden vuodeosastolla.

– Hienoa kulta. Tämän kunniaksi keitetään kahvit.

He kävelivät yhdessä pienen vuokrataksion keittiöön. Sini kaivoi kauppakassista paperipussin, josta nosti lautaselle kaksi munkkipossua.